

KRIPTOVALYUTA SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Karamova Shaxina Zafarjonovna

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasii kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21548788>

Annotatsiya: Ushbu maqolada kriptovalyuta va raqamli aktivlar ishtirokida sodir etiladigan jinoyatlarning o'ziga xos xususiyatlari, ularning yashirin (anonim) tabiati va bu turdagi huquqbuzarliklarni oldini olish mexanizmlari tahlil qilinadi. Milliy qonunchilik va xalqaro tajriba asosida virtual makondagi jinoyatchilikka qarshi kurashishning zamonaviy muammolari hamda ularni hal etish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: kriptovalyuta, raqamli aktivlar, kiberjinoyatchilik, anonimlik, blokcheyn texnologiyasi, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish, FATF standartlari.

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ КРИПТОВАЛЮТ

Аннотация: В данной статье анализируются специфические особенности преступлений, совершаемых с использованием криптовалют и цифровых активов, их скрытый (анонимный) характер и механизмы предупреждения данных правонарушений. На основе национального законодательства и международного опыта освещены современные проблемы борьбы с преступностью в виртуальном пространстве и пути их решения.

Ключевые слова: криптовалюта, цифровые активы, киберпреступность, анонимность, технология блокчейн, профилактика правонарушений, легализация доходов, полученных преступным путем, стандарты ФАТФ.

Contact: 99 826 99 56

SPECIFIC FEATURES OF PREVENTING CRIMES IN THE FIELD OF CRYPTOCURRENCY

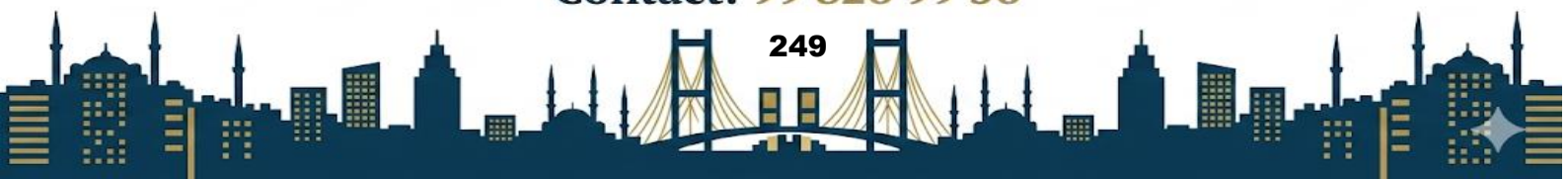
Abstract: This article analyzes the specific features of crimes committed using cryptocurrencies and digital assets, their hidden (anonymous) nature, and the mechanisms for preventing these offenses. Based on national legislation and international experience, the modern problems of combating crime in the virtual space and ways to solve them are highlighted.

Keywords: cryptocurrency, digital assets, cybercrime, anonymity, blockchain technology, crime prevention, money laundering, FATF standards.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi moliya tizimida inqilobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Kriptovalyutalar (Bitcoin, Ethereum, Tether va boshqalar) va blokcheyn texnologiyasi an'anaviy bank tizimiga muqobil vosita sifatida keng ommalashmoqda. Biroq, bu texnologiyalarning qulayliklari va tezkorligi bilan bir qatorda, ular transmilliy uyushgan jinoyatchilik, terrorizmni moliyalashtirish, firibgarlik va jinoiy daromadlarni legallashtirish uchun ham qulay vositaga aylanib qolmoqda. Shu sababli, huquqni muhofaza qiluvchi organlar oldida kriptovalyuta sohasidagi jinoyatlarning barvaqt oldini olish va ularga qarshi kurashishning samarali huquqiy mexanizmlarini ishlab chiqish kabi dolzarb vazifa turibdi.

Kriptovalyuta ishtirokidagi jinoyatlarni oldini olish oddiy iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashishdan tubdan farq qiladi. Kriminolog olimlarning fikriga ko'ra, virtual aktivlar bilan bog'liq jinoyatlarning eng xavfli jihati shundaki, ular makon va zamon tanlamaydi hamda ashyoviy dalillar jismoniy shaklda mavjud bo'lmaydi [1].

Mazkur sohadagi jinoyatlarni oldini olishni qiyinlashtiruvchi asosiy o'ziga xos xususiyatlar quyidagilardan iborat:

1. Yuqori darajadagi anonimlik va psevdonimlik. Aksariyat kriptovalyuta tarmoqlarida foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlari talab etilmaydi. Tranzaksiyalar faqat raqamli hamyon manzillari orqali amalga oshiriladi. Bu esa huquqbuzarning shaxsini tezkorlik bilan aniqlash imkonini cheklaydi [2].

2. Markazlashmaganlik (Decentralization). Kriptovalyutalar yagona markaziy bank yoki davlat organi tomonidan nazorat qilinmaydi. Tranzaksiyalarni bekor qilish yoki hisobraqamlarni an'anaviy tartibda "muzlatib qo'yish" blokcheyn tarmog'ida imkonsizdir.

3. Transmilliy xususiyat. Kripto-jinoyatlar ko'pincha bir davlat hududidan turib, boshqa davlat fuqarosiga nisbatan sodir etiladi. Mablag'lar sanoqli soniyalar ichida dunyoning istalgan nuqtasiga o'tkazilishi xalqaro hamkorliksiz tergov olib borishni yo'qqa chiqaradi [3].

O'zbekiston Respublikasida mazkur muammolarni bartaraf etish va jinoyatlarning oldini olish maqsadida milliy qonunchilik izchil takomillashtirilmoqda. Xususan, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi (NAPP) tomonidan kripto-aktivlar aylanmasi sohasidagi faoliyatni litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillari qat'iy belgilandi. Milliy qonunchiligimizga ko'ra, respublika hududida faoliyat yurituvchi kripto-birjalar va do'konlar jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro FATF (Financial Action Task Force) standartlariga rioya etishi, jumladan, KYC (Mijoziyni bil) va AML (Pul yuvishga qarshi kurash) tartiblarini majburiy qo'llashi shart [4].

Ushbu qat'iy nazorat mexanizmlarining joriy etilishi jinoyatchilarga o'g'irlangan yoki noqonuniy yo'l bilan topilgan kriptovalyutalarni naqd pulga aylantirish (fiat pullarga o'tkazish) bosqichida to'siq bo'lib xizmat qilmoqda [5]. Shunga qaramay, "Darknet" tarmog'i orqali faoliyat yurituvchi noqonuniy mikserlar va xorijiy ro'yxatdan o'tmagan birjalar muammosi hamon saqlanib qolmoqda.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib xulosa qilish mumkinki, kriptovalyuta va raqamli aktivlar ishtirokidagi jinoyatlar an'anaviy jinoyatlarga nisbatan yuqori darajadagi yashirinlik, tezkorlik va transmilliy xarakterga ega. Ularning barvaqt oldini olish va fosh etish huquqni muhofaza qiluvchi organlardan nafaqat huquqiy bilimlarni, balki chuqur IT-ko'nikmalarni va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni talab etadi.

Ushbu turdagi jinoyatlarning oldini olish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

*Birinchi*dan, Ichki ishlar organlari tizimida kiberjinoyatlarga, xususan, kriptojinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha ixtisoslashtirilgan kadrlar tayyorlashni kuchaytirish, xodimlarning "raqamli iz"lar (digital footprints) bilan ishlash malakasini doimiy oshirib borish;

*Ikkinchi*dan, tergov va tezkor-qidiruv amaliyotiga blokcheyn tahlili (Blockchain analytics) bilan shug'ullanuvchi zamonaviy dasturiy ta'minotlarni (masalan, Chainalysis, Crystal Blockchain kabi) keng joriy etish. Bu orqali anonim hamyonlardan amalga oshirilgan tranzaksiyalar zanjirini kuzatish va huquqbuzarni aniqlash imkoni yaratiladi;

*Uchinchi*dan, transmilliy xususiyatni hisobga olgan holda, xorijiy davlatlarning maxsus xizmatlari hamda yirik xalqaro kripto-birjalar bilan o'zaro tezkor ma'lumot almashish bo'yicha ikki va ko'p tomonlama kelishuvlarni ko'paytirish; *To'rtinchi*dan, aholining raqamli va moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha kompleks targ'ibot ishlari olib borish. Chunki firibgarlik va o'zlashtirish jinoyatlarining aksariyati jabrlanuvchilarning kriptovalyutalar bo'yicha yetarli bilimga ega emasligidan foydalanib sodir etilmoqda.

Ushbu amaliy chora-tadbirlarning hayotga joriy etilishi respublikamizda raqamli iqtisodiyotning xavfsiz rivojlanishini ta'minlashga hamda kriptovalyuta makonidagi huquqbuzarliklarning salmog'ini keskin kamaytirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Перов В. А. Идентификация и квалификация преступлений, совершаемых с использованием криптовалюты // Российский следователь. – 2017. – №. 12. – С. 36-39.
2. Долгиева М. М. Преступления, совершаемые в сфере оборота криптовалюты // Российская юстиция. – 2018. – №. 10. – С. 57-59.
3. ФАТФ. Виртуальные активы и поставщики услуг в сфере виртуальных активов: Обновленное Руководство для применения риск-ориентированного подхода. – Париж: ФАТФ, 2021. – 128 с.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-apreldagi "Kripto-aktivlar aylanmasi sohasini tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-121-son Qarori // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 28.04.2022-y., 07/22/121/0358-son.
5. Tursunov A.S. Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishning jinoyat-huquqiy va kriminologik jihatlar: Monografiya. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2021. – 180 b.

